

Volodymyr Tyshchenko
*Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor at the Department of Finance and Banking
Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*

Тищенко В.В.
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та банківської справи
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-576-1-39>

ESG RISK MANAGEMENT IN UKRAINE IN LINE WITH EU RULES

УПРАВЛІННЯ ESG РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ПРАВИЛ ЄС

Глобальні кліматичні та соціальні процеси впливають на всі сфери діяльності населення, бізнесу, фінансових установ, регуляторів та держави в цілому. Урахування перебігу цих процесів, усвідомлення можливостей, які вони дають, ризиків, що несуть, а також впливу бізнесу, зокрема фінансових установ, на населення та довкілля є необхідним для забезпечення сталого розвитку.

Національний банк України (далі – НБУ) окреслив бачення майбутнього стану фінансового сектору, що сприятиме сталому розвитку і зменшуватиме вплив екологічних, соціальних та управлінських (Environmental, Social, and Governance – ESG) ризиків на роботу фінансового сектору та економіки в цілому для підтримання фінансової стабільності.

ESG ризики – це ризики будь-якого негативного фінансового впливу на фінансову установу, що виникають внаслідок поточного або потенційного впливу ESG факторів на фінансову установу, її контрагентів або інвестиції та кредити (у Регламенті ЄС SFDR вживається схоже за значенням, але ширше, поняття «фактори сталого розвитку», яке охоплює питання навколишнього середовища, соціальні та трудові питання, дотримання прав людини, боротьбу з корупцією та хабарництвом).

ESG фактори – це екологічні, соціальні та управлінські фактори, які можуть мати позитивний або негативний вплив на фінансові показники або платоспроможність фінансової установи та її контрагентів, держави або фізичної особи. Хоча за своєю суттю ESG фактори можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на фінансові установи, ми сконцентруємось на упередженні наслідків саме негативного впливу.

Найчастіше ESG ризики фінансових установ реалізуються через традиційні категорії фінансових ризиків (кредитний, ринковий, операційний, ліквідності), а також репутаційні ризики. Наприклад, запровадження вищого податку на викиди парникових газів може призвести до погіршення платоспроможності підприємств-забруднювачів. Це, відповідно, підвищуватиме кредитний ризик для кредиторів та інвесторів. Стихійні лиха або непередбачувані регуляторні зміни у сфері управління ESG ризиками також можуть призводити до коливання вартості цінних паперів і реалізації ринкового ризику для інвесторів. Зростання частоти стихійних лих призводить до зростання страхових виплат, що може загрожувати стійкості страхових компаній. Тож, зрештою, вияв ESG ризиків буде мати фінансову природу. Відповідно, попри специфіку ESG ризиків, поширеним та природним є підхід, коли їхню дію враховують у загальній системі управління фінансовими та операційними ризиками фінансових установ.

Попри те, що розмір, специфіка та вияви ризиків можуть відрізнятися залежно від виду діяльності, більшість фінансових установ так чи інакше зазнають впливу ESG ризиків. Тож управління ESG ризиками є вагомим як для банків, так і для небанківських фінансових установ.

Різні країни та організації пропонують свої підходи до системи управління ESG ризиками. Для України з огляду на інтеграцію в Європейський Союз дороговказом є саме європейські правила. У Європейському Союзі ще у 2019 році було проголошено Європейський зелений курс (англ. European Green Deal), який передбачає перехід до кліматично нейтральної Європи до 2050 року. Попри значну і тривалу увагу до дотримання ESG принципів та управління відповідними ризиками, зокрема у фінансовому секторі, система регулювання і нагляду в цьому питанні в ЄС досі перебуває на етапі становлення. На сьогодні європейські регулятори приділяють увагу компоненту екологічних ризиків, а соціальний компонент ще розробляється.

Для кращого структурування вимог, що існують у сфері ESG, варто розділити їх на три основні компоненти:

1. Вимоги до продуктів та видів діяльності. Цей компонент передбачає сукупність підходів та вимог до оцінки діяльності економічних агентів та фінансових продуктів, що створюються для її фінансування, в контексті дотримання принципів сталого розвитку та рівня ESG ризиків. Ключовим елементом цього компонента є Європейська «зелена» Таксономія, затверджена у 2020 році. Вона встановлює чіткі технічні критерії для діяльності, що може вважатися екологічно сталою в різних секторах економіки. Однак у ЄС досі існує невизначеність щодо соціальної таксономії, розроблення якої було відкладено.

У ЄС також існують інструменти визначення «зелених» компаній та продуктів фінансування «зеленої» діяльності:

– система бенчмарків [1] встановлює систему критеріїв відповідності фінансових продуктів цілям сталого розвитку. На основі цієї системи інвестори можуть визначати об'єкти для інвестування;

– регламент про прозорість та доброчесність рейтингової діяльності з питань ESG. Він визначає правила надання ESG [2] рейтингів компаніям, що надає інвесторам впевненості в дотриманні компанією стандартів сталого розвитку;

– стандарт для європейських «зелених» облігацій та регламент для ринку «зелених» облігацій для інвесторів, які зацікавлені в інвестуванні [3];

– директива щодо «зеленого маркування» [4] (англ. Green Claims Directive), яка нині розробляється і дасть змогу маркувати фінансові продукти як «зелені» з метою боротьби з «зеленим камуфляжем».

Більшість перелічених у цьому блоці документів є рамковими, покривають ширший перелік суб'єктів господарювання та інструментів, ніж інструменти фінансових установ. Саме тому відповідальними за їхнє розроблення є Європейська комісія та Європейський орган з цінних паперів і ринків (ESMA).

2. Вимоги до побудови системи корпоративного управління та управління ризиками. В цій частині, у ЄС вже має специфічні вимоги, які стосуються безпосередньо діяльності фінансових установ, передусім банків. Відповідно їх розробниками є банківські регулятори. Ключовими документами в цій сфері є настанови Європейського Центрального Банку (ЄЦБ) з кліматичних ризиків та Європейського банківського органу (ЕБА) з ESG ризиків. ЄЦБ випустив свої настанови у 2020 році й відтоді двічі оцінив якість їх імплементації банками. Додаткові вимоги містяться у CRD VI та CRR III, які вступили в дію з середини 2024 року. Зокрема, банки мають у внутрішніх стрес-тестуваннях враховувати фактори ESG, вчасно переоцінювати заставу у відповідь на зміни клімату, а також обов'язково розкривати інформацію про ESG ризики в межах Pillar III. Оновлена CRD VI також передбачає врахування ESG ризиків в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах у межах процесу внутрішньої оцінки достатності капіталу (ICAAP) із покриттям цих ризиків капіталом. У ЄС також діє Директива CSDDD [5], яка запроваджує процедури належної перевірки для компаній для виявлення фактичних або потенційних ризиків і шкоди для прав людини та навколишнього середовища. Вона також регламентує процеси й стандарти для зменшення ризиків. Щодо страховиків, то з січня 2025 року набрала чинності Директива (ЄС) 2025/2 Європейського Парламенту та Ради, в якій, зокрема, розглядається питання оцінки кліматичного ризику як складової ESG ризиків.

3. Вимоги до розкриття інформації. Такі вимоги встановлені в законодавстві ЄС не лише для фінансових установ, але і для інших економічних суб'єктів:

I. До всього корпоративного сектору, включно з фінансовим сектором, застосовується Директива CSRD. Компанії, на які поширюється CSRD

[6], повинні звітувати відповідно до Європейських стандартів звітності про сталий розвиток [7] ESRs. Ці стандарти охоплюють звітування для всіх великих, а згодом і середніх компаній про ESG ризики та можливості. CSRD встановлює принцип «подвійної суттєвості» (англ. *double materiality*) – установа звітує як про вплив ESG факторів на бізнес, так і вплив бізнесу на довкілля та суспільство.

II. Регламент SFDR із 2021 року додатково унормовує вимоги з розкриття екологічної та фінансової інформації учасниками фінансового ринку. За вимогами цього регламенту фінансові установи мають класифікувати активи за рівнем відповідності «зеленій» Таксономії. Крім того, статті 8 та 9 регламенту визначають ступінь «екологічності» продуктів. SFDR також дає змогу інвесторам оцінити, як ESG ризики інтегровані в процес прийняття інвестиційних рішень.

У ЄС оновлення та вдосконалення регулювання сфери ESG є постійним процесом. Так, у лютому 2025 було представлено проєкт змін до CSRD та CSDDD (проєкт Omnibus), що має на меті зменшити адміністративне навантаження на суб'єктів господарювання, насамперед на малий та середній бізнес (збільшення критеріїв, за якими підприємства потрапляють до переліку підприємств, які обов'язково мають подавати звітність зі сталого розвитку). НБУ продовжує стежити за змінами в регулюванні ЄС та орієнтуватиметься на оновлені стандарти регулювання фінансового сектору.

Література:

1. Regulation (EU) 2016/1011 of the European Parliament and of the Council. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/1011/oj/eng> (дата звернення: 29.04.2025).
2. Regulation (EU) 2024/3005 of the European Parliament and of the Council. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/3005/oj/eng> (дата звернення: 29.04.2025).
3. Regulation (EU) 2023/2631 of the European Parliament and of the Council. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32023R2631> (дата звернення: 29.04.2025).
4. Proposal for a Directive on substantiation and communication of explicit environmental claims (Green Claims Directive). *Energy, Climate change, Environment*. URL: https://environment.ec.europa.eu/publications/proposal-directive-green-claims_en (дата звернення: 29.04.2025).
5. Regulation (EU) 2023/2859 of the European Parliament and of the Council. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1760/oj> (дата звернення: 29.04.2025).
6. Regulation (EU) No 537/2014 of the European Parliament and of the Council. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj/eng> (дата звернення: 29.04.2025).
7. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards. *EUR-Lex (Access to European Union law)*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32023R2772> (дата звернення: 29.04.2025).